

*Branko Blažević**

*Josip Tica***

REFLEKSIJE I PORUKE 29. TRADICIONALNOG SAVJETOVANJA HRVATSKOG DRUŠTVA EKONOMISTA

UVOD

HDE kao glavni organizator nastojao je i ovaj puta, izabrati suvremene i aktualne teme, uključiti kompetentne stručnjake iz gospodarskog, akademskog i javnog života u ovo savjetovanje kroz razne oblike aktivnosti, koji imaju što reći o ekonomskoj politici Hrvatske.

Tako su ova tri dana obilježile i tri velike teme vezane uz Ekonomsku politiku za 2022. godinu uz pet pratećih tematskih panela.

O ekonomskoj politici Hrvatske u 2022. godini čuli smo izvrsne analize, kritička promišljanja i poruke. Razmijenjeni su rezultati istraživanja i stručna mišljenja o ekonomskoj i razvojnoj politici u 2021. g. i ranijim godinama te su date bitne naznake za ekonomsku i razvojnu politiku u 2022. g.

I ovogodišnje Savjetovanje, uz iznimku prošlogodišnjeg neodržanog u ovakvom obliku zbog poznatog razloga, odvijalo se je u kontinuitetu dugogodišnje tradicije i rastućeg ugleda i karakteriziraju ga dvije konstante:

- Sve veća kvaliteta izlaganja uz dinamične i dobro organizirane panele, te posebno izvrsne znanstvene i stručne priloge koji su objavljeni u Zborniku radova.

* B. Blažević, dr. sc., Professor emeritus, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu (e-mail: brankob@fthm.hr)

** J. Tica, dr. sc., redoviti profesor, Ekonomski fakultet Zagreb (e-mail: jtica@efzg.hr)

- Neposredni kontakt, komunikacija i susreti glavnih nosioca ekonomske politike u osobama predsjednika i ministara Hrvatske vlade, državnih tajnika, guvernera HNB i drugih državnih dužnosnika i konačno predsjednika Republike, pokrovitelja skupa s jedne strane i znanstvenika i stručnjaka iz akademske zajednice i gospodarstva s druge strane.

EKONOMSKA POLITIKA ZA 2022. GODINU

Uvodnim plenarnim izlaganjem dat je široki okvir ekonomske analize poštujući svu složenost ekonomskog sustava, koji je istovremeno promatran kao dio europskog i svjetskog gospodarstva.

Hrvatska je u tom velikom sustavu jedno malo, otvoreno gospodarstvo, sa velikim prednostima takve otvorenosti, ali istovremeno **i jako osjetljivo na vanjske poremećaje manjeg ili većeg obujama koji nas lako izbacuju iz ravnoteže.**

Svjetsko gospodarstvo za prošlu 2020. g. ostvaruje negativnu stopu rasta BDP-a -3,6% s projekcijom rasta u ovoj 2021. na visokih 6% i vraćanjem do 2022. g. na 4,9%.

Zemlje EURO zone ostvaruju 2020. g. negativnu stopu rasta BDP-a od -6,5% s projekcijom rasta u 2021. g. na 4,6% s vraćanjem do 2022. g. na 4,3%.

Hrvatska ostvaruje 2020. visoku negativnu stopu rasta BDP-a od čak -8,2% s projekcijom rasta u 2021. g. od 3,8%¹ odnosno visokih 9%² i vraćanjem u 2022. g. na 5%. Prema tome hrvatsko gospodarstvo povećat će se ove godine i nadmašiti očekivanja, i to zahvaljujući skoku robnog izvoza koji signalizira bolju integriranost u tržište EU-a, a i posebno zahvaljujući oporavku turizma.

Ipak, gospodarstvo se suočava s ozbiljnim prijetnjama. Visoke cijene sirovi-
na i energije, nedostatna ponuda radne snage te poremećaji u nabavnim lancima počeli su poticati inflaciju i prije najnovijeg vala zaraze. Tako su se aktivnosti u prvoj polovici 2021. ponovno snažno povećale, ali sada uočavamo sve više razloga za zabrinutost.

Pad BDP-a 2020. g. prenio se je na rast deficita proračuna i na povećanje javnog duga, ali jasno i na zaposlenost i stopu nezaposlenosti. Manjak proračuna opće države u prvoj se polovici 2021.³ godine znatno smanjio u odnosu na isto razdoblje 2020. godine zbog oporavka poreznih prihoda i smanjenja fiskalnih potpora. Iako

¹ IMF, WEO; travanj 2021, Fiscal Monitor, April 2021.

² Vlada RH, listopad 2021.

³ Prema metodologiji ESA 2010.

se javni dug u 2021. godini apsolutno povećao, on se je relativno malo smanjio u odnosu na 2020. g. u odnosu na BDP s 87,3% na 87,0% 2021.g.

Hrvatska je prošla kroz prvi dio korona krize bez većih gubitaka radnih mjesta. Stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj u rujnu o. g. iznosila je 7,3% i nalazila se na 21. mjestu od 27 članica EU. Hrvatska, nažalost ima 20% nezaposlenih među mladima.

Zahvaljujući nastavku povoljnih gospodarskih kretanja u 2021. g. broj zaposlenih nadmašio je razinu ostvarenu prije pandemijske krize. Broj se nezaposlenih smanjio, ali je nezaposlenost zbog uvoza stranih sezonskih radnika još uvijek iznad pretpandemijske razine.

Sve to upućuje na sve veće upošljavanje radnika iz zemalja izvan Hrvatske i EU-a kako bi se djelomično podmirio rast potražnje za radnom snagom.

Povrh toga, omjer zaposlenih i radno sposobnog stanovništva je i dalje jedan od pokazatelja po kojima (zajedno sa BDP-om po glavi stanovnika) Hrvatska stoji najlošije u odnosu na ostale Europske zemlje. Postoje pozitivni trendovi, ali opća razina stope zaposlenosti je izuzetno niska i dalje. Navedeno posebno zabrinjava juće izgleda imamo li na umu kako je upravo upravljanje aktivnošću radne snage jedna od ključnih politika koje je napravila razliku između uspješnih i neuspješnih tranzicijskih zemalja.

Važno je istaknuti kako nisu sve zemlje jednako podnosile negativno djelovanje pandemije na svoje gospodarstvo. Gospodarstva koja imaju lošu strukturu najviše su pogođena (Primjer Francuske, Italije, Španjolske i Hrvatske) posebno zbog velikog udjela turizma u BDP-u, a posljedično i u oporavku je za očekivati da imaju najviše stope rasta BDP-a.

O inflaciji

Iako je u čitavom projekcijskom razdoblju do 2022. g. bila predviđana stabilna inflacija ispod 1,5% godišnje, osmi mjesec zaredom u 2021. g. statistika iznova potvrđuje da rastu cijena najviše pridonosi rast cijena energenata.

Vlada (kao i ECB) i dalje inzistira na tome da je rast cijena privremenog i prolaznog karaktera, ipak zabrinutost raste za posljedice inflacije na životni standard građana i poslovanje tvrtki, a u srednjoročnoj perspektivi i po pitanju kolektivnog pregovaranja i njegovog utjecaja na usidrenje inflatornih očekivanja.

Rasprava unutar Europske Unije o mogućim zajedničkim europskim rješenjima energetske i ukupne krize stavlja nas u povoljniji položaj jer smo dio ukupnog europskog rješenja tog problema.

Prema stavovima HNB, stope inflacije u Hrvatskoj mogla bi biti na istoj ili sličnoj razini kao u eurozoni. Iako je istaknuto kako je percipirana inflacija u Hrvatskoj, koja je tradicionalno veća od stvarne, tijekom lipnja-rujna 2021. godine višestruko porasla stvarajući dodatne pritiske na inflatorna očekivanja.

Gospodarstvo u 2021. godini posvuda napreduje neviđenom brzinom nakon što se 2020.godine stropoštalo kao nikada u novijoj povijesti. Ljetos su počele posrtati i dvije najveće ekonomije svijeta, SAD a i Kine, a razlozi su isti kao i drugdje – neočekivani zastoji u proizvodnji i trgovini.⁴

Nevolje počinju snažnim rastom potražnje nakon lanjskog zatvaranja gospodarstva u kombinaciji sa uskim grlima u globalnim lancima nabave i u usporenjima u transportnom sektoru uzrokovanom epidemiološkim mjerama..

O turizmu

Prema rezultatima jednog istraživanja objavljenog u Zborniku Savjetovanja „struktura hrvatskih investicija može se okarakterizirati kao relativno neproduktivna zbog visokog postotka ulaganja u nekretnine i niskog postotka ulaganja u postrojenja i opremu, uzevši u obzir da je utjecaj ulaganja u postrojenja i opremu na gospodarski rast višestruko veći od utjecaja ulaganja u nekretnine.

Upravo ta konstatacija pokazuje da je turizam u svojem razvoju ozbiljno ograničen i previše određen prirodnim resursima. Prostora kao prirodni razvojni resurs ima posebnu važnost u procesu društvene reprodukcije koja se odvija na segmentu turizma i stanovanja.

Složenost kružnog toka gospodarske aktivnosti koja se odvija na relaciji proizvodnja-potrošnja, očito na dugu stazu zanemaruje „nus produkt“ tog odnosa, a to je trošenje resursne osnove koja uz izostanak održive industrijske politike, izaziva pojavu globalne neravnoteže koja se javlja u prirodi i eko sustavu u cjelini.

Prostor je važan dio tog ukupnog ekonomskog procesa i spomenutog kružnog toka koji se direktno naslanja na prirodne resurse a time i na mogućnost degradacije okoliša. U tom se ekonomskom procesu ne postavlja problem resursa, ili barem ne dovoljno, pa se i ne razvija adekvatan analitički aparat, tako da se novčano vrednovanje degradiranog okoliša ne provodi niti ne izračunava.

⁴ Vidjeti: Podgornik, Branko , 2021. Inflacija ide pod ruku s rastom gospodarstva. Novi list, 27. rujna 2021., str. 4.

To je danas jedan od najvećih ograničavajućih razvojnih izazova ne samo hrvatskog turizma već i hrvatskog društva, (ali i ne samo hrvatskog), a koji je postao ozbiljna prijetnja društvenim troškovima koji u konačnici ozbiljno prijete ili već jesu postali veći od ukupnih koristi. Kada u formalni ekonomski rezultat baziran na kvantitativnim pokazateljima koji ignoriraju okolišne čimbenika uračunamo nusproizvode takvog razvoja, možemo konstatirati da je u biti na djelu zakon opadajućih prihoda.

Ekonomija je, kako se kaže “uhvaćena u svojevrsnom ratu između dvije ideje: ideje da trebamo slobodno tržište i ideje da svaka zdrava ekonomija zahtjeva regulacije”.

Na tom spomenutom razvojnom segmentu najvažniju ulogu ima stambena politika, koja je nažalost jako upitna, ako uopće i postoji, jer se za ilustraciju, Jadranska Hrvatska razvija u principu isključivo po strogoj i isključivoj logici slobodnog tržišta, razvijajući nekontrolirano sekundarni nekomercijalni smještaj i kućnu radinost koji generiraju 80 do 90% hrvatskog turizma. Sve se to događa u potpunoj odsutnosti pravih regulatora poput porezne, prostorne i urbanističke politike. Ali to odsustvo se odnosi i na monetarnu politiku u mjeri u kojoj se kupovine nekretnina za rentni model ekonomije financiraju kreditima, a to nisu beznačajni izvori i poticaji. Sav taj nekontrolirani razvoj nekomercijalnog smještaja pod zajedničkim nazivnikom vile, apartmani, stanovi, kuće za odmor i rekreaciju i sl., uz isto tako nekontrolirani razvoj kućne radinosti dovode do tzv. prekomjernog ili *overturizma*, a takav turizam je u direktnom srazu s prostorom kao prirodnim resursom, ali i modernim ekonomskim razvojem koji je koreliran sa kvalitetnim radnim mjestima i ulaganjima u ljudski kapital.

Hrvatska ne smije biti i dalje zemlja koja se dominantno oslanja na prirodne resurse i na rentni razvojni model trošeći nekontrolirano prostor i prirodne resurse. Nažalost, to nije samo u turizmu.

Između ostalog i to je razlog zašto se Hrvatska nalazi na nižem stupnju razvoja u odnosu na konkurentne zemlje.

PANELI:

Izazovi organiziranja i financiranja u zdravstvenom sektoru (Panel 5)

Da bi uopće mogli funkcionirati i u gospodarskom i svakom drugom pogledu, pa i u odnosu na koronu, najprije moramo biti zdravi, ali i čitav zdravstveni sustav koji se o tome brine mora biti zdrav sustav i dobro organiziran. Bez obzira na

sve probleme zdravstvenog sustava, zdravstveni sektor i njegovi zaposlenici su na prvoj crti obrane već pune dvije godine i zaslužuju veliko poštovanje i zahvalnost.

Zdravstveni sustav susreo se s brojnim problemima u razdoblju pandemije koronavirusa. Ti su nam problemi manje-više poznati.

Enormni dug veledrogerijama koji je u ožujku 2021.g. dosegao 6,5 milijardi kuna uz nenormalno probijanje rokova za plaćanje. Intervencijom vlade i Ministarstva financija, djelom je taj dug saniran, ali je u listopadu 2021.g. ponovno dosegnu razine registrirane iz ožujku.

Zdravstvo inače dijeli zajedničke probleme s drugim važnim sustavima. Bez rješavanja socijalnog i mirovinskog sustava nije moguće riješiti ni zdravstveni sustav. Činjenica je da problemi unutar svakog od tih sustava povećavaju problem u druga dva. Hrvatska je zemlja sa sve starijom populacijom i sve manjim bazenom radne snage. Sve starija populacija sve je bolesnija, a šanse za rast realnih penzija nestaju. To je ozbiljna problematika mirovinskog sustava, jer premalo zaposlenih izdržava previše umirovljenika, ali upravo na toj razlici zaposlenih i umirovljenika, potreban je i dobro organiziran socijalni sustav koji je ujedno i ekonomski održiv.⁵

To otvara i najveći problem koji integrira spomenuta sva tri problema. On je konačno ekonomske prirode i postaje veliki društveno ekonomski problem ako se sustavno ne rješava. Postoje procjene da se umjesto pravih reformi ovih složenih problema nude parcijalne promjene i korekcije postojećeg zakona, a ne temeljita reforma zdravstvenog sustava povezana sa spomenuta tri sustava uključujući i ekonomski. (za koji je možda potreban i novi zakon).

Termini koji su u javnoj upotrebi poput centralizacije i decentralizacije u zdravstvenom sustavu, ali i ne samo u zdravstvenom, strani su upravo znanstvenoj teoriji koja to treba rasplesti a koja se zove opća teoriji sustava i koja kao i svaka teorija ima i svoju znanstvenu metodu, koja se zove sustavna analiza. Klasična ekonomska analiza ne može naći rješenje za složene društveno ekonomske sustave kao što su zdravstveni, mirovinski, socijalni i ekonomski između kojih postoji izuzetno jaka interakcija.

Ako postoji dosljedni sustav praćenja ishoda liječenja, onda će se sustav morati samokorigirati. Ako ne postoje ti ishodi liječenja (koji za rezultat npr. imaju smanjenje visoke smrtnosti od pojedinih bolesti koje se prate ishodom liječenja), odnosno AKO NISU PACIJENTI U SAMOM FOKUSU ZDRAVSTVENOG SUSTAVA, nego se zdravstveni sustav bavi prebacivanjem troškova s jedne na drugu stranu, onda će marketing vjerovnika proizašao iz političke ekonomije voditi reforme javnog zdravstva.

⁵ Vidjeti: Drljača, Gojko. 2021. Tri razloga zašto ovo nije reforma zdravstva. Jutarnji list, 30. 10. 2021., Magazin, str. 17 – 20).

Razvoj obrazovanja i budućnost ekonomskih fakulteta (PANEL 1)

O razvoju obrazovanja i budućnosti ekonomskih fakulteta bilo je riječi na prvom panelu prvi dan skupa. Inspirativno je bilo uvodno izlaganje u kojem autor vidi naše ekonomske fakultete koji su sve bolji (što se može i dokazati). Istovremeno **normiranje** gdje je sve strogo propisano ima svoje i dobre strane, ali i ograničenja jer izvanredne situacije tu više ne mogu proći. Normiranje je tradicija, maska koja nas koči. Normiranje koje danas imamo u visokom obrazovanju su ograničenja za nove iskorake. Postavlja se pitanje dali će današnja specijalizacija išta riješiti u budućnosti? Kako će izgledati tržište rada? To ne znamo i zato nam trebaju temeljna znanja, teorijski temelji, da bi se studenti mogli snalaziti u promjenama koje dolaze. Misleći ljudi moraju biti teorijski potkovani i u svom djelovanju moraju primjenjivati teoriju sustava, sustavnu analizu i holistički pristup. Složeni društveni sustavi kao što je obrazovni sustav i visoko školstvo moraju se analizirati i složenim metodama koje pripadaju općoj teoriji sustava.

Zato je nužno ozbiljno shvatiti da nedostatnost interdisciplinarnosti i multidisciplinarnosti, holističkog pristupa i sustavnog pristupa, ovdje nije samo fraza, nego alarm koji zvoni na uzbunu.

Uz brojne dobre ideje i mišljenja vezana na razvoj ekonomskih fakulteta u Hrvatskoj nužno je ovdje spomenuti i razvojna ograničenja. A to je: Uloga javnih službi, a posebno hrvatskih Sveučilišta koja moraju stvarati sustav vrijednosti koje će društvo štititi od velikih društvenih neravnoteža.

Karlo Polany davno je konstatirao u svojoj *Velikoj preobrazbi*, nešto što je danas toliko aktualno – da ekonomija postaje središnji problem budućnosti, jer je ekonomska sfera potpuno zagospodarila društvom. I upravo zato druge društvene i humanističke znanosti ne smiju ostati po strani, već bi trebali nuditi svoj sustav vrijednosti ekonomiji, koja takvog sustava uopće nema.

Danas se sve više govori o **STEM ekonomiji**. U svijetu se studij ekonomije smatra elitnim područjem koje je multidisciplinarno prepoznato kao **STEM studij**, prepoznat po savršenim kvantifikacijama i modelima, iako znamo da je ekonomija samo dio ili podsustav velikog društvenog sustava u kojem se ne može sve kvantificirati.

Ekonomija je sigurno jako povezana s matematikom, matematičkom statistikom, ekonometrijom kao prirodnim znanostima i tu je ona multidisciplinarna. Međutim, ekonomija je društvena znanost i mora biti povezana s drugim društvenim i humanističkim znanostima. Ona nažalost u Hrvatskoj nije povezana ili sigurno nije dovoljno povezana. Na dijelu je u našem društvu devalvacija društve-

nih, političkih i moralnih vrijednosti, što se više ne može sakriti. Humanističke i društvene znanosti su odgovorne za povratak povjerenja u ljudske vrijednosti i vrline, a nikako ili bolje reći puno manje ekonomija. Nužno je ozbiljno shvatiti da nedostatnost interdisciplinarnosti i multidisciplinarnosti, holističkog pristupa i sustavnog pristupa, ovdje nije samo fraza, nego alarm koji zvoni na uzbunu.

Različite ekonomske ideje sadrže opravdanja za različite preraspodijele resursa (pa i prirodnih resursa) što znači da su ekonomske teorije pristrane i suprotstavljene jedna drugoj. Danas je prosječni ekonomist i prosječni sociolog skloniji da koristi svaki za sebe svoju sociologiju i svoju ekonomiku, i ne prihvaćaju tuđe profesionalne rezultate. Posljedica stroge i uske specijalizacije ekonomike i sociologije dovodi do gubitka efikasnosti i jedne i druge. Čehovsko znanje nije dovoljno za razumijevanje cjeline jer ne počiva na teoriji sustava, multidisciplinarnosti i većoj integralnosti znanja. Nisu samo ekonomija i sociologija te koje moraju biti u funkciji spomenute multidisciplinarnosti različitih struka. Danas se i globalizacija tržišta događa bez globalizacije vladavine prava.

Ako znamo što želimo i kakav je konačni strateški društveni razvojni cilj, moramo znati da to određivanje strateškog cilja ne smije voditi ni raditi samo ekonomska struka, pa ni moderna *STEM ekonomija*, bez društvenih i humanističkih znanosti. Zato je nužno puno veće angažiranje javnih službi i sveučilišta kao temeljnih institucija zaštite javnog i općeg interesa.

A to znači da bi na ovim našim tradicionalnim savjetovanjima dobro došla i sociološka, pa i još pokoja struka društvenog usmjerenja, pa bar za početak da nas sluša, a jasno i da se uključe u naše rasprave. To bi nam pomoglo da lakše i kompetentnije odredimo razvojne ciljeve, jer su to multidisciplinarna pitanja koja ne pripadaju samo ekonomiji, a konačno, ekonomisti nisu niti školovani da bi meritorno odgovorili na ta pitanja.

Razvojna ograničenja leže i u nedovoljnoj prisutnosti teorijske ekonomije kod pojedinih Fakulteta, koja su zahvaćena bolonjskom reformom. Reducirani su dijelovi teorijskih predmeta, a onda su i oslabljeni temelji na kojima počiva ekonomska znanost.

Upravo je to i razlog za preispitivanje vrijednosnih paradigmi na kojima počiva nova ekonomija, a koje uzrokuju ovakvo stanje. **Prema tome, ukupni društveni problemi su mnogo složeniji i nisu vezani samo uz ekonomski problem i ekonomski proces, već je istovremeno to problem i ekološki, tehnološki, politički, sociološki i konačno i etički.**

Pametna budućnost hrvatske industrija Višegodišnji financijski okvir i Nacionalni plan oporavka i otpornosti (PANEL 2)

Nacionalni plan oporavka i otpornosti (NPOO) 2021. – 2026. ukupne procijenjene vrijednosti 48,7 milijardi kuna, a koji se sastoji od 77 reformi i 152 ulaganja biti će potencijalno ogroman poticaj provođenju strukturnih promjena i poticanju rasta i otpornosti hrvatskoga gospodarstva i otvaranja novih radnih mjesta.

Povrh toga, Višegodišnji financijski okvir (VFO) za Hrvatsku alocira nešto više od 14 milijardi Eura u razdoblju od 2021. do 2027. godine, a iz prethodnog višegodišnjeg okvira 2013.-2020. još uvijek nismo povukli 50% raspoloživih i ugovorenih sredstava.

Navedeni financijski resursi predstavljaju značajan financijski potencijal koji bi u razvojnom smislu tijekom najintenzivnijeg perioda povlačenja tijekom 2021.-2024. trebao preko agregatne potražnje značajno djelovati na prosječne stope rasta BDP-a.

Više nego ikada do sada, ekonomski rast u idućem srednjoročnom razdoblju će ovisiti o sposobnost i administrativnim kapacitetima Vlade RH da iskoriste sredstva koja im stoje na raspolaganju.

Problem možemo u kontekstu utjecaja na gospodarstvo sagledati u kontekstu agregatne potražnje i ponude. U kratkom i srednjem roku tijekom preklapanja VFO-a 2013-2020, VFO-a 2021-2027 i NPOO-a 2021-2026. efikasnost u povlačenju sredstava će direktno djelovati na porast agregatne potražnje i prema očekivanjima bi efekt agregatne potražnje mogao dodati i preko jednog postotnog boda na stopu rasta ekonomske aktivnosti. U dugom toku (u kojem hrvatska tradicionalno pokazuje svoje manjkavosti u odnosu na ostale nove članice EU) će do izražaja doći struktura ulaganja i utjecaj reformi iz NPOO-a u kontekstu povećanja proizvodnih kapaciteta RH.

Usmjere li predložene reforme promjenu strukture ulaganja više u smjeru proizvodnih kapaciteta, ljudskog kapitala i fizičke i socijalne infrastrukture usmjerene ka olakšavanju sinergijskih učinaka u gospodarstvu i društvu općenito (tzv. povećanje agregatne ponude), moguće je očekivati i pozitivne učinke dva VFO-a, i NPOO-a na stopu rasta BDP-a u dugom roku.

Nasuprot tome, zadržimo li postojeću sklonost ka investiranju u infrastrukturu koja u dugom roku donosi samo troškove održavanja, bez učinaka na produktivnost rada i gospodarstva općenito, učinci svih ovih sredstava će se svesti na idućih 3-4 godine i biti će isključivo anticikličnog karaktera, odnosno svojevrsni “anestetik” za gospodarstvo dok pandemijska kriza ne završi.

U upravljačkom smislu problem je moguće sagledati u kontekstu tri dimenzije. Prvo je svakako sposobnost ugovaranja i pravovremenog povlačenja sredstava. Po tom pitanju je Vlada do sada sebi postavljala skromne ciljeve i kako pokazuje ovogodišnji rebalans proračuna (ostao je višak sredstava za sufinanciranje), u praviu je podbacivala u namjeri da ispuni ciljeve koje je sama sebi postavila.

Vrijeme će pokazati postoje li uopće upravljački kapaciteti da se u iduće tri godine paralelno apsorbiraju dva VFO-a i NPOO-a, kada znamo da smo u prvih sedam godina prvog VFOO-a apsorbirali jedva preko 50%, a sada bi u dvostruko kraće vrijeme trebali apsorbirati višestruko veće iznose.

Drugi problem je činjenica da je samo prvi VFO ugovoren preko 100%, tako da drugi VFO i NPOO treba paralelno ugovarati i apsorbirati što dodatno otežava posao u upravljačkom smislu. Za očekivati je da će Vlada najveće napore usmjeriti u ovome smjeru, te će to biti najznačajniji indikator uspješnosti i smislenosti ekonomske politike u preostalom mandatu.

Treća dimenzija je činjenica koja je već spomenuta. Naime, činjenica da ćemo dio predviđenih sredstava ugovoriti i povući jamči samo kratkoročan efekt na BDP preko agregatne potražnje koji će se očitovati tijekom izvršenja navedenih projekata. Jednom kada projekti završe sigurno je da će u javnom sektoru značajno porasti troškovi tekućeg i investicijskog održavanja svega što će se u sklopu projekata sagraditi. Troškovi u dugom roku su dakle značajno veći po tom pitanju, a da li ćemo imati ikakve koristi od navedenih projekata u dugom roku prvenstveno ovisi o sposobnosti Vlade da proveden reforme, ugovori i odabere projekte koji imaju dugoročni razvojni potencijal, odnosno koji povećavaju proizvodni kapacitet gospodarstva dižući produktivnost, uklanjajući uska grla, ubrzavajući promet i usmjeravajući gospodarstvo na viši tehnološki stupanj.

U uvjetima kada je upitna sposobnost Vlade da ugovori i apsorbira raspoloživa sredstva i kada nam svaki izvještaj o izvršenju proračuna ukazuje kako nisu dostigli ciljeve koje su sami sebi postavili, pitanje je postoji li volja i kapacitet da se u okvir razmišljanja stavi i dugoročna analiza.

Upravljački izazovi pametnih industrija Ususret industrijama budućnosti (PANEL 3)

Zbog neadekvatne gospodarske strukture Hrvatske, Industrijska politika ušla nam je i u zaključke za 2020. godinu na 27. Savjetovanju HDE-a, i zato je ukratko nužno ponoviti da je:

Hrvatsko gospodarstvo prepušteno nesmiljenoj, puno razvijenijoj, stranoj konkurenciji koja ima neograničenu potporu svojih vlastitih vlada i politika. Industrijsku politiku, koja je u suštini politika razvoja gospodarstva, Hrvatska nikad nije imala niti je danas još ima. Bez industrijske politike, fiskalna politika a dijelom i monetarna u potpunosti su bez orijentira, i ne padaju na plodno tlo. Mora se ipak konstatirati da veliko ohrabrenje dolazi kod nas od hrvatskog ICT sektora (informacijsko-komunikacijska tehnologija (ICT)).

Nova pametna industrija (koja počiva upravo na STEM područjima), je ICT industrija koja može postati motor cjelokupnog rasta jer kapitalna ulaganja nisu visoka, proizvodnih troškova gotovo i nema, a tržište je globalno. Najvažniji element uspjeha su pamet, trud i dobro okruženje. ICT industrija u Hrvatskoj prerasta u jednu od ključnih gospodarskih grana koja otvara vrata boljeg životnog standarda utemeljenog na dugoročno održivoj i globalnoj konkurentnoj ekonomiji.⁶ Jako je ohrabrujuće da taj sektora u RH između 2015. i 2019. raste u prosjeku po izuzetno visokoj stopi od čak 11,2% godišnje i zapošljava više od 40.000 ljudi.

I sad jedna digresija, možda i ne pripada ovdje, ali želimo je spomenuti kao jedan hrvatski paradoks. Uz ovakvu visoko sofisticiranu i konkurentnu industriju koja se Hrvatskoj događa na globalnom razini sa visokom dodanom novostvorenom vrijednosti, istovremeno s druge strane Hrvatska izvozi na dnevnoj bazi velike količine drvene mase, trupaca, pa makar bili i lošije kvalitete. Riječ je o čistoj sirovini koju znaju dobro iskoristiti naši susjedi, uvoznici iz Slovenije i Italije. Hrvatska drvopraerađivačka industrija ima veliki potencijal i tradiciju i jedna je od najboljih neto izvoznika. Možda bi oni znali odgovor na pitanje, što se i kako se to u susjedstvu radi od tih uvezenih trupaca, a da im se to isplati raditi?

Prema analizi HGK-a iz 2020. g., hrvatski ICT sektor ostvario je ukupni prihod od 27 milijardi kuna uz godišnji rast od 12,4%. Iz tog razloga Ekonomska politika mora svoj mehanizam i svoje alate učiniti efikasnim i sredstva EU-a iskoristiti u funkciji trajnog, dugoročnog razvoja Hrvatske, orijentiranog prema novoj strukturi pametne industrije kao i reformama koje su na tragu takvoga cilja. To bi bio jedan od nužnih temelja za ostvarivanje puno većeg održivog rasta, gdje bi nam očekivana ali održiva stopa rasta, da bi se približili razvijenom svijetu i Europi i živjeli kvalitetnije, morala rasti 2 do 3 puta brže od stope rasta u EU zoni, a to znači 6 i više posto.

(Panel 4 – obuhvaća poruke radova objavljenih u Zborniku Savjetovanja koji su ugrađeni su u cjelovit tekst ovih Refleksija i poruka).

⁶ Vidjeti: Orešić, Boris, 2021. ICT jači od turizma? Globus – nacionalni magazin, broj 1539, 20. 10. 2021., str. 36-42).

KRATKE PORUKE:

I na kraju, kratke poruke izvučeni iz prezentiranih izlaganja a posebno iz provedenih istraživanja objavljenih u Zborniku radova ovoga skupa:

- Pandemija COVID-19 je najveći suvremeni šok koji su svjetske ekonomije iskusile.
- U Hrvatskoj bi bez mjera državnih pomoći od strane Vlade i uz rekordan pad gospodarske aktivnosti u 2020. g. taj pad bio još puno gori i opasniji.
- Zemlje koje su bile najviše pogođene pandemijom ostvarile su znatno slabije negativne efekte na zaposlenost od situacije u krizi 2009. godine. Oštar pad zaposlenosti zabilježen je u mediteranskim zemljama s obzirom na njihovu izloženost sektoru turizma.
- Slabljenje negativnih efekata u 2021. godini valja direktno povezati sa izdašnjim vladinim transferima. Samo na hrvatskom primjeru može se ustanoviti da je otprilike 5% ukupnih rashoda državnog proračuna odlazilo na potpore za očuvanje radnih mjesta djelatnostima pogođenima pandemijom.
- Hrvatska je prošla kroz prvi dio korona krize bez većih gubitaka radnih mjesta
- Hrvatska ima ozbiljnih problema sa ukupnom strukturom gospodarstva koja stvara premali BDP, iz čega i proizlaze veliki postotci učešća turizma u BDP-u.
- Proces transformacije tradicionalnih industrija, a posebno razvoj modernih industrija na temeljima novih tehnologija je zahvatio čitav svijet. Hrvatska se mora uključivati u te procese i postupno smanjivati i umanjiti dosadašnje zaostajanje.
- Pred Hrvatskom je desetljeće preobražaja ekonomske strukture, prvenstveno razvojem i modernizacijom industrijskog sektora, napose već snažno pokrenutog ITC sektora koji i u ovim uvjetima bilježi izvrsne rezultate i visoke stope rasta.
- Za promjenu gospodarske strukture treba podesiti instrumente razvojne i ekonomske politike na tragu ovog Savjetovanja i zaključaka Savjetovanja Ekonomske politike za 2020. godinu.
- Potrebno je ulaganja iz fondova EU-a snažnije usmjeriti u digitalnu transformaciju, koja se do sada pokazala jednim od najsnažnijih generatora brzog razvoja i održivog razvoja gospodarstva, što bi ekonomska politika morala još više prepoznati.
- Recentni znanstveni radovi objavljeni u Zborniku ovoga skupa, dokazali su:
 - o da je BDP per capita u svim novim članicama EU pozitivno koreliran s udjelom industrije u BDP-u, tako da doktrina provedene deindustri-

jalizacije je jako upitna a koja je dugo vremena bila prihvaćena kao sastavni dio procesa tranzicije.

- o Struktura hrvatskih investicija može se okarakterizirati kao relativno neproduktivna zbog visokog postotka ulaganja u nekretnine i niskog postotka ulaganja u postrojenja i opremu, iako su ulaganja u postrojenja i opremu na gospodarski rast višestruko veći od utjecaja ulaganja u nekretnine.
- o za dugoročnu održivost javnih financija potrebno je voditi računa i o kombinaciji demografskih kretanja i trendova na tržištu rada, jer je upravo rad jedan od temeljnih faktora koji određuju veličinu potencijalnog BDP-a, a samim time i ciklični prilagođenog proračuna. Kretanja ovog faktora u razdoblju od 2008. do 2018. imala su negativan utjecaj na javne financije i proračunski saldo.
- o Nužno je zaustaviti rentni razvojni model koji počiva na iskorištavanju resursne osnove od nekontroliranog trošenja prostora kojim je definiran turizam do izvoza sirovina i poluproizvoda naših šuma i sl.
- o Obnova i gospodarska revitalizacija područja razorenog s potresom koji se nalazi na niskoj razini gospodarske i društvene razvijenosti u kombinaciji s demografskom erozijom upućuje na slabe mogućnosti generiranja autonomnog razvoja, te potrebu poduzimanja snažnih egzogenih poticaja. Potrebno je dizajnirati strategiju koja će primarno biti usmjerena na poduzimanje onih mjera koje imaju potencijal ostvarivanja pozitivnih promjena u kratkom roku.
- o Očekivana ali održiva stopa rasta u Hrvatskoj, da bi se približili razvijenom svijetu i Europi, konačno da bi živjeli kvalitetnije, morala bi na ovu sadašnju nisku bazu rasti godišnje 2 do 3 puta brže od stope rasta u EU zoni, a to znači oko 6 i više posto godišnje.
- I na kraju s blagim optimizmom i završavamo svoje izlaganje:
 - o Ovaj tradicionalni skup ekonomista i ove poruke koje će cjelovito biti objavljene u Ekonomskom pregledu na tragu su ozdravljenja i održivosti ne samo zdravstvenog sustava već i čitavog ekonomskog a time i društvenog sustava u cjelini.